

Ervaringsordening en leerstijlen bij zml leerlingen/kinderen

Inleiding:

De grootste groep leerlingen in cluster III ondervindt belemmeringen in het verstandelijke functioneren. De groep heeft blijvende intellectuele beperkingen bij het aanleren van vaardigheden en het verwerven van kennis. Samen met onrijpheid, emotionele stoornissen, geremdheid of zelfs een te lang verblijf in een instituut, leidt dit tot persoonlijkheidszwakte.

De **drijfkracht** die veel verstandelijk gehandicapten schijnen te bezitten is er een om te blijven zoals en waar men is. Het gaat hier niet om koppigheid of negativisme, maar meer om vrees en angst om in contact te treden met de buitenwereld waar ze zich **onveilig** voelen. Er is doorgaans minder exploratiedrang en minder lust tot spelen. Er blijft lange tijd onbekwaamheid in het nastreven van doelstellingen. De motoriek is zowel kwalitatief als kwantitatief beneden het gemiddelde. Het verwerven van sociale vaardigheden is redelijk wel haalbaar. Een grote handicap hierbij is de vertraagde taal- spraakontwikkeling. Dominant aanwezig zijn een verlaat gehoorbewustzijn en aandachtstoornissen, juist waar het akoestische indrukken betreft; hij kan slecht luisteren en doet weinig moeite voor actieve taalverwerving. De leerling is matig weerbaar. De invloed van lichamelijke is bij deze kinderen veel sterker dan bij anderen. Er is aanvankelijk nauwelijks denken mogelijk zonder dat dit denken verloopt in het vlak van de lichamelijke.

Gevolgen voor het onderwijs aan zeer moeilijk lerenden (ZML)

- Leerprocessen kenmerken zich door traagheid, moeizaamheid en onvolledigheid.
- Door de enorme individuele verschillen in cognitieve capaciteit zijn de leerlingen voornamelijk aangewezen op individueel onderwijs of onderwijs in kleine niveaugroepen.

Een bijzondere groep wordt gevormd door leerlingen met ernstige gedragsstoornissen die qua cognitieve capaciteit "boven Z.M.L.-gemiddeld" scoren. Het betreft hier voornamelijk leerlingen met autisme, leerlingen met aan autisme verwante contactstoornissen en leerlingen met A.D.H.D.

Gevolgen voor het onderwijs:

- Onderwijs aan deze groep leerlingen is alleen mogelijk in sterk gecontroleerde kleine eenheden met een duidelijk pedagogisch -therapeutisch klimaat.
- Ook hier gelden de enorme onderlinge verschillen die individueel onderwijs noodzakelijk maken.

(citaat visiestuk REC cluster 3)

Inhoud:

1. De ervaringsordening van Mevr. Timmers Huigens
2. De leerstijlen volgens Kolb en Vermunt
3. Leerstijlen bij zml leerlingen
4. Meervoudige intelligentie, ook een aanknopingspunt om ons onderwijs vorm te geven.

Manieren van ervaringsordening

Gebaseerd op Timmers Huigens, D: Mogelijkheden voor verstandelijk gehandicapten,
Elsevier
ISBN 90-352-1928-7
A Blokhuis en N van Kooten : Je luistert wel maar je hoort me niet.
Uitgeverij Agiel
ISBN 90-807726-2-3

Lichaamsgebonden ordening

Samenvatting

Met de lichaamsgebonden fase wordt die periode bedoeld waarin een kind alleen datgene kan bemerken, ordenen en ervaren wat door middel van zijn lichaam wordt waargenomen. Er is nog geen onderscheid tussen ik en de buitenwereld. De bal die weggrolt bestaat niet meer, de mede leerling die wegloopt uit de klas is uit zijn leven verdwenen. Vanuit de directe lichamelijke ervaringen, via het contact met de medemens en vanuit de innerlijke drang om te groeien treedt het kind d.m.v. waarnemen, ordening van die waarnemingen, herhaalde ervaringen en de herinnering aan die ervaringen uit zijn lichamelijke en komt zo tot het leggen van verbanden= associaties.

Kernwoord = sensatie

Wat zien we in de lichaamsgebonden fase

- Leerling reageert op nabijheid van ouder/ leerkracht, reageert op aanrakingen en stemmen
- Er is meer wederkerigheid bij lichamelijk contact, begin oogcontact en aandachtvragend gedrag, er is geen echt contact met klasgenootjes mogelijk..
- Leerling uit klanken, meer om effect van de klank, nog niet communicatief. Doel is wel aandacht trekken, maar inhoudelijk hebben de klanken weinig met communicatie te maken.
- Er is een begin van associaties(verbaal), stereotiepe klankenwoordjes bij steeds terugkerende handelingen of emoties
- Imitatie van mimiek en geluid
- Leerling wordt bewust van eigen lichaam
- Leerling gaat grijpen naar voorwerpen en houdt ze vast, pakt voorwerpen over
- Kan ogen gedurende enige tijd fixeren op een voorwerp en volgen
- Doet eenvoudige handelingen zoals wijzen en iets ergens instoppen
- Er is een begin van herkenning van eet en verzorgingsmomenten, speeltjes, geluiden, activiteiten
- Contactspelletjes, knuffels en geluidsspeelgoed vindt de leerling leuk
- Met spelmateriaal wordt gemanipuleerd
- Er wordt een begin gemaakt met het aanbieden van ontwikkelingsmateriaal.

Begeleidingsadviezen

- Zoek oogcontact om de aandacht te krijgen
- Contact van dichtbij aanbieden (max 1 meter)
- Gebruik veel je mimiek, gebaar maar ook intonatie en melodie van stem
- Reageer op elke communicatievorm van de leerling, geef bevestiging en aanmoediging
- Via invalshoek van muziek en sensomotoriek de leerling benaderen, het heeft meer effect er worden meer zintuigen geprikkeld, meer alertheid)
- Bied veel bewegings- en contactspelletjes aan
- Snoezelen hoort bij deze fase

Associatieve ordening

Samenvatting

Het kenmerk van de associatieve fase is dat de ervaringsordening plaats vindt op grond van verbindingen tussen twee delen, in een direct en duidelijk verband. Dit heet zo. Dat hoort bij dat. Het is een vorm van schematisch handelen en denken, die zeer sterk afhankelijk is van **gewoontevorming**. Het leven in het hier en nu staat centraal

Echte associatieve ordening berust op verinnerlijkte associaties die de mogelijkheid bieden tot echt ervaren van de verbanden, en dus de uitbouw van de structurerende fase mogelijk maken. Zien wordt herkennen en aan het einde van de fase ook weten, maar wel binnen de eigen beleving.

Bijv : na het tafeldekken komt eten; je weet wat er volgt.

Kernwoord: verwachting

Kernbegrippen begin van de fase

- Vanuit de gewoonte handelingen tijdens verzorgingsmomenten en vaste activiteiten op school gaat de leerling associaties leggen. Bijv als ik huil krijg ik aandacht. Als het muziekje klinkt gaan we snoezelen. Als de picto werken op de tafel wordt gelegd krijg ik een puzzel.
- Contacten leggen gaat veelal gepaard met aanraken.
- Leerling herkent ouders/vaste begeleiders
- Taalontwikkeling komt op gang
- De leerling krijgt kennis over zijn lichaam. Van hieruit kan de ruimte onderzocht worden
- Activiteiten worden in vaste volgordes aangeboden en gevisualiseerd
- De leerling:
  - is nog steeds ik gericht (dit wordt steeds minder) en leeft in het hier en nu
  - kan korte tijd met iets bezig zijn = begin van concentratie
  - regeert sterk op prikkels = is snel afgeleid, is meer alert en volgt
  - doet taken om de leerkracht te plezieren

Kernbegrippen midden- fase:

- Meer personen worden herkend zoals de mede klasgenootjes
- Contact maken buiten het gezichtsveld van de leerling is lastig,
- Nabijheid blijft belangrijk
- Gebeurtenissen die regelmatig voorkomen worden gekend
- Het kind herkent plaatjes, foto's en natuurlijke gebaren en kan betekenis toekennen
- Er komt meer en meer wederkerigheid, het kind vraagt om bevestiging
- De leerling neemt initiatief tot communicatie
- Bij gespreksonderwerpen kan hij nog geen logische volgorde hanteren, springt van de hak op de tak
- Korte concentratie
- Sterke behoefte aan vaste gewoonten en een vast dagritme
- Motorische handelingsplannen moeten worden aangeleerd
- Kernbegrippen eind fase:
  - De leerling:
    - leeft in het hier en nu, maar er is al enig besef van verleden en toekomst= tijdsbesef gaat zich ontwikkelen
    - begrijpt eenvoudige woorden en opdrachten in concrete situatie
    - spreekt in korte, concrete zinnen, direct gericht op de situatie/ de eigen behoeften of concrete wensen
    - kan zich nog niet in de ander verplaatsen
    - heeft behoefte aan duidelijkheid en vaste ordening
    - heeft nog geen tijdsbesef maar wel tijdsgevoel. Tijd wordt gekoppeld aan een vaste dagstructuur
    - de zelfredzaamheid komt op gang (zelf eten/drinken aankleden)

Begeleidingsadviezen:

Beginfase:

- Bij contact zoeken/nemen doe dit van een korte afstand (max 3 meter)
- Zorg eerst voor oogcontact voor dat je praat tegen het kind
- Houd er rekening mee dat je lichaamstaal, intonatie en melodie van je stem meer overkomt dan wat je inhoudelijk zegt (de gesproken woorden)
- Spreek in korte eenvoudige zinnen
- Laat dat wat je zegt overkomen met dat wat je uitstraalt
- Als je de persoon iets aanbiedt is de kans op succes het grootst in een rustige omgeving
- Midden en eind fase
- Geef veel bevestiging en gevoelens van bekwaamheid
- Taal ondersteunen met juiste lichaamstaal
- Taal zonodig ondersteunen met gebaren, voorwerpen, foto's of symbolen
- Als je praat over wat geweest is of wat komt, moet je dit visueel ondersteunen
- Zonodig dag ritmeborden aanbieden om overzicht te geven in de structuur van de dag
- Bereid de leerling voor op veranderingen
- Gebruik symbolen alleen als de leerling een functie kan koppelen aan het symbool
- Zorg voor regelmaat en herhaling
- Als activiteiten zijn eenvoudige puzzels en sorteeroefeningen geschikt.
- In het spel gaat de leerling spelmaterialen functioneel gebruiken
- Dompel de leerling in woordbaden, die zijn leefwereld verhelderen
- Leer de leerling de functie van spelmaterialen aan.

De structurerende fase

Samenvatting:

In de structurerende ervaringsfase blijft de leerling de voorgaande ordening manieren gebruiken maar hij gaat verbindingen leggen tussen meer dan twee delen. De structurerende ordening legt diepgaande verbanden, ziet onderlinge samenhang van materie, gebeurtenissen en relaties. Er is sprake van identificatie. De leerling gaat terug kijken en vooruit denken. De leerling wordt minder afhankelijk van begeleiding. Het stellen van vragen staat centraal. Er is een begin van het verwoorden uit de eigen herinnering.

Bijv: je bent jarig: oma komt dus krijg ik van haar een cadeautje
de bus komt niet op tijd dus moet ik wachten, ze komt later,
Als ik de blokken op een bepaalde manier stapel maak ik een garage

Kernwoord: herinnering

Kernbegrippen:

De leerling

- heeft meer inzicht in situaties, kan vooruitdenken op wat komen gaat. Heeft inzicht in oorzaak-gevolgrelaties
- kan omgaan met veranderingen in dagelijkse patronen, is flexibel
- hanteert begrippen als vandaag, morgen, gisteren en kan nuances aangeven ahv gebeurtenissen die zijn geweest of gaan komen
- De klok wordt een hulpmiddel voor het beleven van tijd
- begrijpt eenvoudig gesproken taal en kan verwoorden waarmee hij bezig is en hoe hij iets aanpakt
- toont verbeelding en fantasie in spel/ verhalen
- kan omgaan met symbolen als pictogrammen en agenda
- concentreert zich langer
- vraagt om bevestiging
- stelt veel; wie, wat waar wanneer en waarom vragen en kan meedoen aan denkgesprekjes
- Er is veel wederkerigheid
- voegt informatie toe aan een gesprek
- begrijpt meer dan hij kan verwoorden
- kan keuzes maken uit verschillende eenvoudige mogelijkheden zoals kleding, voedsel, spelmaterialen
- krijgt tijdsbesef
- kan voorstellingen maken

Begeleidingsadviezen

- Korte eenvoudige opdrachten geven
- Als de leerling iets wil vertellen moet je als begeleider de kernwoorden herhalen zodat hij de draad kan vasthouden
- Visuele ondersteuning is nodig om het overzicht vast te houden
- Laat de leerling zien waaruit hij kan kiezen , bijv met plaatjes
- Stimuleer de leerling tot het maken van keuzes, betrek hem bij overleg rond activiteiten/ spelvormen enz.
- Pas op voor overschatting. In gestructureerde situaties kunnen de leerlingen vaak meer dan in vrije situaties
- Leerlingen kunnen elkaar verzwakken als ze met elkaar iets moeten doen. Er is altijd iemand nodig die het gesprek/ de activiteit stuurt
- Abstract taalgebruik, taal met onderliggende boodschappen of een grap wordt niet begrepen. De leerling vat het letterlijk op of reageert op je non verbale uitstraling.

Vormgevende ordening

Samenvatting

In de vormgevende fase wordt aan de structuur iets unieks, iets eigens toegevoegd.(oplossingen bedenken, ideeën aandragen, iets unieks creëren) Er is dan sprake van identiteit. In deze fase spelen de taal en de sensomotoriek een hoofdrol, terwijl allerlei vaardigheden aan bod komen. Vooral van belang is dat in de hele leefwereld de mogelijkheden geschapen worden om een structuur niet alleen te ervaren maar daarvan ook gebruik te maken; niet alleen in spel of creatief werk maar ook in eigen handelen. In deze fase gaan aspecten als taakbesef, sociaal gevoel en gevoel van eigenwaarde, gerelateerd aan de waarde die een ander aan je denk- en handelingspatroon hecht een rol spelen. Het begin van het abstract taalgebruik en van begrijpen van onderliggende boodschappen. Voorbeeld; je probeert een zelfgekozen doel te bereiken, je maakt een eigen keuze Je kunt antwoorden geven op de vraag: wat zou je doen als je je portemonnee vergeten hebt in de supermarkt en je staat bij de kassa?

Kernwoord :abstractie

Kernbegrippen:

- Fantasie en creativiteit en humor ontwikkelen zich
- De leerling kan praten over eigen gevoelens
- Er worden vriendschappen gesloten
- De leerling kan zich goed verbaal uiten
- De leerling luistert naar verhalen van anderen en kan daarop reageren
- Er is een goed tijdsoverzicht
- Abstract taalgebruik blijft moeilijk te begrijpen
- De leerling kan eigen plannen maken en oplossingen bedenken
- Hij kan complexe situaties over zien en oplossingen bedenken
- Eenvoudige sociale omgangsregels worden begrepen en toegepast
- De leerling kan veel, maar kan de gevolgen ervan niet altijd overzien = **verschil tussen kunnen en aankunnen, zien en overzien**. De leerling kan zich overschatten
- Er is sprake van toenemende eigen identiteit.
- Begeleidingsadviezen:
- Blijf concreet in het taalgebruik , spreek niet in te lange zinnen
- Bevestig wat de leerling kan
- Geef de leerling de tijd en ruimte om zelf keuzes te maken
- De leerling kan in de toekomst in het "normale circuit" wonen werken, recreëren mits hij begeleid wordt
- Er kan begonnen worden met het aanleren van complexere sociale en maatschappelijke omgangsregels
- Zorg voor afwisseling en uitdaging in de leeractiviteiten.

Wat is een leerstijl?

Leren kent diverse verschijningsvormen en vindt plaats in allerlei leeromgevingen. Vaak wordt er gesproken over 2 soorten van leren namelijk: het schools/formeel leren of buitenschools/informeel leren.

Schools/formeel leren bevindt zich vaak op school. Het krijgt een wat formeel karakter.

Buitenschools/informeel leren zijn vaak situaties buiten school. Het leren gebeurt hier vaak incidenteel en is informeel van aard. Het gemeenschappelijke in alle vormen van leren is dat het over het algemeen gaat om min of meer duurzame gedragsverandering. Door het leren verandert er namelijk vaak wat in je gedrag. Je gaat dingen anders doen of je gaat anders denken doordat je wat geleerd hebt over bepaalde onderwerpen.

Het leren kan echter op allerlei verschillende manieren. Ieder is geneigd een probleem of leertaak vanuit een bepaalde aanpak of strategie te lijf te gaan. De een begint met iets te doen en gaat nadenken als het niet lukt, een ander begint met na te denken en gaat dan pas uitproberen. De manier waarop iemand gewend is een leertaak of probleem aan te pakken noemen we een leerstijl. Leerstijlen zijn niet goed of slecht, omslachtig of doelmatig, nee, ze zijn eenvoudig. Misschien is een leerstijl aangeboren en in ieder geval is die versterkt door gewoontevorming. Uit onderzoek (Boekaerts/Simons, 1995) is gebleken dat er op dit punt constante verschillen zijn tussen mensen. Diverse onderzoekers hebben die verschillen in leerstijlen onderzocht. Twee van die leerstijltheorieën worden kort toegelicht.

De leerstijl volgens Kolb

De eerste theorie is van de Amerikaanse psycholoog Kolb. Met zijn theorie kunnen we op zoek gaan naar de leerstijl van onze leerlingen. Iedereen leert anders. Hoe leren mijn leerlingen, wat zijn hun favoriete leerstijl? Is Alex een dromer, doener, beslisser of denker?

Kolb onderscheidt 4 leerstijlen.

De dromer

De dromer kijkt aandachtig hoe anderen een probleem/ taak aanpakken. Eerst goed kijken en dan zelf aan de slag gaan. De dromer kan zich goed inleven in verschillende situaties en kan een probleem vanuit verschillende standpunten bekijken. Daardoor ziet hij vele oplossingen. Een dromer leert het beste als hij de tijd krijgt om te denken: eerst nadenken en dan pas doen. Sommige dromers twijfelen vaak en komen langzaam tot een besluit. Ze zijn voorzichtig en nemen weinig risico's. Door zijn fantasie en inleving legt de dromer snel verbanden tussen verschillende situaties. Dromers bedenken en maken graag maar hebben tijd en ruimte nodig.

Tips:

- Geef de dromer tijd en ruimte om ervaringen te verwerken en gevoelens te uiten
- Ondersteun de leerstof met voorbeelden en visuele ondersteuning.
- Sta zelf model hoe jij problemen aanpakt.
- Leg geen limiet/tijdsdruk op
- Geef veel aanmoediging.

De doener

De doener wil veel ervaringen op doen en experimenteren. Als hij ergens aan begint wil hij resultaten zien. De doener doet graag overal aan mee en wil erbij horen. Hij werkt graag samen met anderen. Hij schiet snel in actie en probeert ook anderen mee te trekken. De doener kan zich gemakkelijk aanpassen aan nieuwe situaties en onverwachte omstandigheden. Hij zoekt vaak nieuwe leersituaties op maar neemt ook onnodige risico's de doener wil vlug resultaat zien. Soms is hij ongeduldig en gaat tot actie over zonder na te denken. Het is voor een doener niet altijd gemakkelijk om hoofd en bijzaken van elkaar te onderscheiden.

Tips:

- Doe veel samen
- De leerling leert het beste via groepswork en projecten

- Daag de leerling uit en bied interessante situaties aan.
- Leer de leerling planmatig te werken. Eerst denken dan doen en reflecteer op het werk.
- Geef tijd en ruimte om dingen uit te proberen.

De beslisser

De beslisser hakt graag knopen door. Hij plant een taak en voert die uit. De beslisser voelt zich goed als het stappen plan, de weg naar een doel duidelijk is en hij stap voor stap tot een resultaat kan komen. Door zijn bedrevenheid handeelt de beslisser soms de taken snel af. De beslisser is meer gericht op resultaat dan op mede leerlingen. Hij houdt weinig rekening met andere ideeën. Bij discussies en ander werkwijze wordt hij ongeduldig.

Tips:

- Help de rode draad in de leerstof te vinden
- Geef de leerling de kans te experimenteren met eigen ideeën
- Richt de leerling op onderliggende processen
- Stimuleer de leerling om het standpunt van een andere leerling te zien

De denker

De denker stelt graag onderzoeksvragen. De denker is goed in logisch nadenken en dingen te beredeneren. Denkers zijn vaak nauwkeurige mensen. Ze willen ook ruimte om creatief met hun ideeën om te gaan. Ze leren het beste uit boeken/ via info op het internet. De info moet wel logisch en duidelijk zijn opgebouwd. Ze leggen graag relaties met aanwezige kennis en vaardigheden. Ze kunnen slecht tegen onrust/ chaos en onbekende situaties. Ze vragen niet snel hulp aan anderen. Willen de activiteiten graag alleen doen.

Tips

- De leerling wil graag weten waarom hij iets leert
- De denker heeft rust en orde nodig.
- De leerling heeft uitdagende onderwijssituaties nodig

De leerstijlen volgens Vermunt

De theorie van Kolb gaat uit van verschillen in leerstijl bij het functionele leren, dat wil zeggen iets leren om er ook iets mee te kunnen doen. In de theorie van Vermunt wordt het begrip leerstijl meer benaderd vanuit de invalshoek van het schoolse leren, dat wil zeggen: welke leerstijl hanteert de leerling bij voorkeur om zich de stof eigen te maken. In deze benadering worden drie soorten leerstijlen onderscheiden:

1. **Reproductiegerichte stijl:** een leerling die deze stijl hanteert, gebruikt zijn energie vooral om te memoriseren (stof zo leren dat je het letterlijk kunt reproduceren), te herhalen en de leerstof stapsgewijs te analyseren. De leerling is heel diploma- en toetsgericht. Het eind cijfer is heel belangrijk.
2. **Betekenisgerichte stijl:** de leerling richt zijn aandacht vooral op de hoofdzaken van de te bestuderen stof. Hij onderzoekt de standpunten, ideeën en conclusies, legt verbanden en neemt ook kritisch stelling. Er wordt eigenlijk geleerd vanuit een persoonlijke interesse.
3. **Toepassingsgerichte stijl:** zo'n leerling richt zich vooral op de toepassingsmogelijkheden van de leerstof. Hij wilt weten of de leerstof relevant is voor de praktijk en heeft vooral behoefte aan concrete informatie en voorbeelden. Het leren is nu vooral beroepsgericht.

In het onderwijs nu wordt er vooral nog de aandacht gelegd op reproduceerbare kennis van de leerling. Dit wordt het beste verkregen via de reproductiegerichte stijl. Dit komt doordat deze kennis makkelijk te toetsen bij grote groepen leerlingen, zoals bijvoorbeeld landelijke toetsen en examens. Dit is jammer, want het kunnen leggen van verbanden, integratie van de leerstof en die kunnen toepassen in concrete situaties is minstens even belangrijk als het kunnen reproduceren van kennis.

Bronnen:

De didactiek van leren en coachen; Sjef Leermakers

Van leertheorie naar onderwijspraktijk; Tjipke van der Veen/Jos van der Wal

Leerstijlen bij zml , een concretisering.

Gebaseerd op de brochure:

Leerstijlen bij zml

SLO 2005

Leerstijl is de karakteristieke manier waarop iemand leert en problemen oplost, informatie opneemt, verwerkt en hanteert.

Belang instructiestijl - leerstijl

Leerlingen van wie de leerstijl overeenkomst met de instructiestijl onthouden over het algemeen de informatie langer, passen de informatie beter toe en hebben een meer positieve houding t.o.v. een les. Dit is sterk verschillend van leerlingen waar de instructiestijl en de leerstijl niet bij elkaar passen.

In de brochure van het SLO worden de volgende 4 leerstijlen genoemd gericht op **Groepsniveau**:

Naam leerstijl slo	Sensomotorisch, gevoelsmatig leren
Bij welke leerlingen te zien	Jonge zml leerlingen Leerlingen met ernstige beperkingen Leerlingen met een ontwikkelingsleeftijd onder 24 maanden
Vertaling	Ik moet leerinhouden voelen, zien, ruiken, horen en met mijn lijf ervaren. De ervaringen moeten veel herhaald worden en van betekenis voorzien om in mijn kennisvelden opgeslagen te kunnen worden.

Naam leerstijl slo	Pragmatisch leren
Bij welke leerlingen te zien	So en vso leerlingen
Vertaling	Wat ik hoor, dat vergeet ik Wat ik zie, dat onthoud ik Wat ik doe, dat begrijp ik Ik moet nieuwe leerinhouden met mijn lichaam ervaren, in voor mij betekenisvolle situaties. Ik wil veel kunnen oefenen en mijn kennis toepassen in net andere situaties, met andere materialen en andere begeleiders.

Naam leerstijl slo	Egocentrische leerstijl
Bij welke leerlingen te zien	Matig verstandelijk gehandicapte leerlingen Leerlingen met gedragproblemen Leerlingen met autisme/ PPD NOS
Vertaling	Ik kan nog niet het verschil tussen ik en niet-ik maken..Ik kan me niet goed in de ander verplaatsen en benader leerinhouden vanuit mijn eigen perspectief. Leren van en met anderen vind ik moeilijk.

Naam leerstijl slo	Performaal leren
Bij welke leerlingen te zien	Vso leerlingen die voorbereid worden op het toekomstige wonen, werken en het besteden van de vrije tijd
Vertaling	Ik leer heel veel door oefenen van handelings patronen in praktische situaties die voor mij van belang zijn voor mijn toekomstperspectief.. Bijv: leer met strijken, leer me de flessen te sorteren

De volgende 7 leerstijlen zijn gericht op individuele karakteristieken van leerlingen. Ze kunnen ook gecombineerd bij een leerling te herkennen zijn.

Leerstijl slo	Vertaling	Aanpak
Voorkeur voor herhaling en vasthouden aan patronen Leerstijl 8	Ik wil wat ik geleerd heb steeds herhalen en dat op een zelfde manier doen.	Ga uit van actuele voorkennis. Laat de leerling herhalen. Dit geeft gevoelens van bekwaamheid. Breid steeds een klein beetje uit. Varieer op het leerthema. Zet het mediatiekenmerk uitbreiding steeds in.
1. Weinig initiatief nemen onzelfstandig ,bij angst en stress lichaamsgeboden reacties laten zien, 2. op alle prikkels ingaan of afsluitend gedrag voor te veel prikkels leerstijl 9	Ik word minder geïnspireerd door materiaal en activiteiten Door mijn slechte motoriek is mijn exploratiedrang snel afgekoeld Ik heb geleerd dat als ik nergens aan kom, niets doe ik geen faalervaringen opdoen	Samen handelen en bewegingservaringen opdoen Draaglast doseren, eisen analyseren Stimuleren tot handelen
Sterke behoefte aan duidelijkheid en voorspelbaarheid en context gebonden leren Leerstijl 10	Ik heb behoefte aan structuur en concrete leeromgevingen.. Ik moet leerinhouden zien, horen, voelen,ruiken. Ik kan nog niet op voorstellingsniveau leren	Aansluiten bij sensomotorische voorkennis Taken/activiteiten vooraf ordenen deeltaken ordenen/ handelingsplannen aanbieden gevisualiseerd weinig keuze bieden vrije situaties voorkomen nadrukkelijke controle GIP model
Sterk visueel pragmatisch en concreet fysiek in gesteld Leerstijl 11	Ik heb behoefte aan duidelijkheid en vaste ordening. Als er nieuwe situaties /leerinhouden aangereikt worden moet ik daar goed op voorbereid worden	Model staan voor nieuw gedrag Taken/activiteiten vooraf ordenen deeltaken ordenen/ handelingsplannen aanbieden gevisualiseerd
Gevoelig voor over en ondervragen	Door mijn spraak/taalproblemen heb ik moeite met communicatie. Ik begrijp je wel maar kan mij niet goed uiten Het lijkt als of ik situaties begrijp maar ik herken ze alleen. Ik praat met jullie mee maar gebruik alleen geleende taal. Door dat jullie mijn ontwikkelingsniveau niet goed inschatten doe ik steeds faalervaringen op of	Ontwikkelingsgerichte observaties uitvoeren Ontwikkelingsprofielen maken Zone van naaste ontwikkeling opzoeken

Leerstijl 12	krijg ik de kans niet om op eigen niveau te presteren	
Behoeftte aan aansluiting bij de (tijdelijk of langdurige) dominante ervaringsordening	Ik kan pas leren als je mijn dominantie ervaringsordening goed in kaart heb gebracht.	Gebruik de profielschets van D Timmers Huigens als hulpmiddel om de manier van ervaringsordening zichtbaar te maken. Voorbeeld blz 375 -402 van haar boek
Leerstijl 13		
Behoeftte aan veel aandacht voor de associatieve onderlaag van elk leren	Ik leer als er aangesloten wordt bij mijn actuele kennis en vaardigheden .Nieuwe kennis moet stap voor stap aangereikt worden volgens de stappen van Galperin	De stappen van Galperin Oriëntatie op de nieuwe kennis/ vaardigheid Oefenen met materiaal in een concrete situatie Verwoorden van de handelingen Visualiseren van de handelingen Innerlijke spraak stuurt handeling aan Handeling behoort tot het repertoire van de leerling
Leerstijl 14		

Leerstijlen voor leerlingen met een stoornis binnen het autistisch spectrum

Behoeftte aan het vasthouden aan eigen overtuigingen	Ik vind het heel erg moeilijk om in te schatten wat het gedrag van anderen betekent en ik vind het moeilijk om te weten welk gedrag ik naar anderen moet tonen. Ik houd vast aan mijn eigen patronen en overtuigingen.	Zet een autistische bril op. Consequente en gestructureerde aanpak Visualiseren van verwachtingen Houd rekening met het beperkte inlevingsvermogen en de daaruit voortvloeiende reacties op anderen. Het is geen onwil maar onvermogen om adequaat te reageren op anderen.
Leerstijl 15		
Fragментарisch waarnemen leidt tot fragmentarisch kennis vergaren	Ik neem de informatie met mijn zintuigen anders op. Ik maak geen verschil tussen hoofd en bijzaken, merk samenhang niet op ,ben vaak detail gericht. De betekenis van het geheel ontgaat me.	Bouw associatieve reeksen op om zo de wereld betrouwbaar te maken
Leerstijl 16		
Bij het bekende hier en nu blijven en weigeren om te veranderen	Ik ben niet nieuwsgierig maar bang om nieuwe ervaringen aan te gaan Ik kan pas leren als er voldaan	Bieden van structuur Individuele aansporing Begeleiding bij het omgaan met angst.
Leerstijl 17		

	is aan de leervoorwaarde 'ik voel me veilig'.	
Leren vanuit perceptuele organisatie Leerstijl; 18	Mijn sterke punt is mijn gedetailleerde visuele waarnemingsvermogen en, mijn mechanisch geheugen en mijn visueel ruimtelijke oriëntatie. Ik leer liever volgens vaste regel dan dat ik via aanwijzingen moet leren	Ga uit van de sterke kanten en breidt deze stapje voor stapje uit. Individueel gericht
Gebrekkig sociaal -emotioneel en affectief functioneren Leerstijl 19	Ik vind het moeilijk om adequaat op een ander te reageren. Ik heb geen of weinig invoelingsvermogen en weet niet dat verschillende mensen verschillende wensen en gedachten en gevoelens hebben. Ik heb wel gevoelens maar uit die op een andere wijze. Ik ben vaak onvoorspelbaar en niet te berekenen.	Breid het scala aan sociale vaardigheden uit. Visualiseer het gedrag wat bij de sociale vaardigheid hoort Oefen bijv beurt gedrag Gebruik geen beeldspraak maar gebruik letterlijke spraak. Leer expliciet de gevoelens boos/blij bang verdrietig aan .niet te veel details op plaatsjes over emoties aanbrenge realiseer dat samenwerkings activiteiten erg moeilijk zijn. Bekrachtig positief gedrag met behulp van beloningssystemen

Welke instructiebehoeften hebben jouw leerlingen en komen die overeen met hun leerstijl?:

1. Behoefte aan kijken en nadoen
2. Behoefte aan verbaliseren van de deelstappen
3. Behoefte aan multisensoriële waarneming (lijfelijk ervaren, aanraken, opsnuiven)
4. Behoefte aan structurering: overzicht en duidelijke stapjes
5. Behoefte aan veel herhaling en automatisering
6. Behoefte aan emotioneel welbevinden
7. Behoefte aan eenduidige oplossingsstrategieën
8. Behoefte aan zelfcontrole en zelfbeheersing
9. Behoefte aan flexibiliteit, variatie, transfer
10. Behoefte aan een veilige, vertrouwde leeromgeving
11. Behoefte aan directe feedback
12. Behoefte aan zelf keuzes maken, zelf plannen
13. Behoefte aan exploreren van verschillende oplossingsstrategieën.
14. Behoefte aan zelfreflectie en nabespreken
15. Behoefte aan zelfwaardering en competentie
16. Behoefte aan een uitdagende, met zichzelf concurrerende leeropdracht

INSTRUCTIEMODELLEN:

<i>Model-leren</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De leerkracht doet de taakuitvoering voor, daarna doet hij/zij het samen met het kind. 2. De leerkracht en het kind doen samen de uitvoering: terwijl de leraar verbaliseert wat er gebeurt. 3. Geleidelijk aan neemt het kind de uitvoering over terwijl de leerkracht het proces verbaal begeleidt. 4. De leerkracht verbaliseert en de het kind voert de taak uit, soms aan de hand van een handelingswijzer. 5. Het kind kan de taak zelf uitvoeren, soms met behulp van een handelingswijzer.
<i>Responsieve instructie</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De leraar is beschikbaar voor het kind. 2. De leraar verplaatst zich in het kind. 3. De leraar heeft vertrouwen in de mogelijkheden van het kind. 4. De leraar daagt het kind uit om zelf initiatief te nemen. 5. De leraar laat het kind vertellen over het eigen leerproces.
<i>Zelfinstructie</i>	<p>De leerling stelt de vragen aan zichzelf</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. voorafgaand aan de taak 2. tijdens de taak 3. na afloop van de taak <p>De leerkracht motiveert en controleert</p>
<i>Directe instructie</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Terugblik 2. Presentatie: de eigenlijke uitleg 3. Begeleide inoefening 4. Verwerking 5. Terugkoppeling 6. Periodieke terugblik

Meervoudige intelligentie, een bemoedigend idee.

Dat niet iedere leerling op dezelfde wijze de wereld doorgrondt en tot kennis en vaardigheid komt wordt ondersteund door de theorie van de meervoudige intelligentie. Deze theorie (Howard Gardner, 1983) gaat uit van een achttal intelligenties die alle als kwaliteit in zich hebben dat ze groeien door dagelijkse ervaring en oefening. Deze ontwikkeling geschiedt vanuit het kind als reactie op wat de omgeving (leerkracht) biedt. Het is dus een interactief proces. (Intelligentie is derhalve een dynamisch begrip en geen vaststaand gegeven dat voor eens en altijd in een getal is vast te leggen.) Zeker bij leerlingen in de REC III scholen is het van belang te weten bij welke 'intelligenties' hun sterke kant ligt. Indien de leerkracht inzicht heeft in de 'voorkeursvormen' van de leerlingen, kan hij zijn instructie en begeleiding daarop afstemmen, om hen op een eigen en geëigende wijze te laten leren en ontdekken.

Vanuit de theorie van de meervoudige intelligentie zijn de volgende vormen te onderscheiden:

1. De verbaal-linguïstische of talige intelligentie. De vaardigheid om taal (zowel mondeling als schriftelijk) effectief te gebruiken. In de school zien we dat vooral terug bij de kinderen die denken in woorden en begrippen.
2. De logisch-mathematische intelligentie. De vaardigheid van het kunnen redeneren en analyseren. Het kind denkt heel systematisch en ordelijk.
3. De visueel-ruimtelijke intelligentie. Kinderen beschikken over de vaardigheid om begrippen ruimtelijk in beelden voor te stellen.
4. De tactiel-motorische intelligentie. De vaardigheid om te leren door gebruikmaking van de beweging. Kinderen leren denken door doen 'het even vast te houden' door het materialen te manipuleren, door te bewegen.
5. De muzikale intelligentie. De vaardigheid die tot uiting komt in wat we muzikaliteit noemen, maar bepaald wordt door het gevoel voor melodie (harmonie), voor ritme en patroonherhaling. Het zijn de kinderen die vaak wat voor zichzelf neuriën of zingen onder het werk.
6. De interpersoonlijke intelligentie. De vaardigheid om te leren van, met, en door elkaar. Dat vooronderstelt dat we het handelen en de beoordeling van een ander kunnen begrijpen en aanvoelen. Die laatstbedoelde vaardigheid, daar gaat het om. Kinderen laten dat duidelijk zien als zij in het spel of het uitvoeren van een opdracht sterk gericht zijn op afstemming en samenwerking.
7. De intrapersoonlijke intelligentie. De vaardigheid om door eigen reflectie, door na te denken over het eigen handelen, te leren en eventueel te handelen naar de ander. In de groep zien we dat terug bij de kinderen die zich soms wat terugtrekken in hun spel of bij het maken van taken. Dat is geen afsluiten, maar veeleer een manier om hun opgedane ervaringen te ordenen en even te laten bezinken.
8. De naturalistisch-ecologische intelligentie. De vaardigheid om grotere verbanden te kunnen zien die te maken hebben met onze leefwereld. Vaak begint dat met een grote belangstelling voor plantjes en beestjes en wat dies meer zij. Kinderen kunnen daardoor al vroeg een grote belangstelling en betrokkenheid aan de dag leggen, die kan leiden tot een gerichtheid op de natuur en op de ecosystemen. En daar zit een intelligentie onder die te maken geeft met het kunnen ordenen, systematiseren en het kunnen leggen van grote(re) verbanden.

Verstandelijk gehandicapte kinderen zullen vooral vanuit de visueel ruimtelijke, tactiel-motorische en muzikale intelligentievormen opereren. (nr. 3, 4 en 5). Leerlingen met een lichamelijke handicap zullen afhankelijk van hun mogelijkheden meer een voorkeur laten zien voor talige, logisch-mathematische, intrapersoonlijke en naturalistisch-ecologische intelligentievormen. (nr. 1, 2, 7 en 8). Echter, gericht op een veelzijdige ontplooiing van de intelligentie zal de school zich op zoveel mogelijk vormen richten, in eerste instantie aansluitend op de 'voorkeuren' van leerlingen, om zich daarna te richten op verbreding.

De interpersoonlijke intelligentie gericht op het leren van, aan en met elkaar zal in alle gevallen een belangrijke plaats innemen. (nr. 6). Voor louter verbalistisch onderwijs is in de REC III scholen geen plaats meer!